

SUOMEN NÄYTELMÄKIRJAILIJAT JA
KÄSIKIRJOITTAJAT RY
JÄSENKYSELY 2017

RAPORTTI TULOKSISTA

Miska Repo

Helsingissä kesäkuussa 2017

Miska Repo

Aluksi

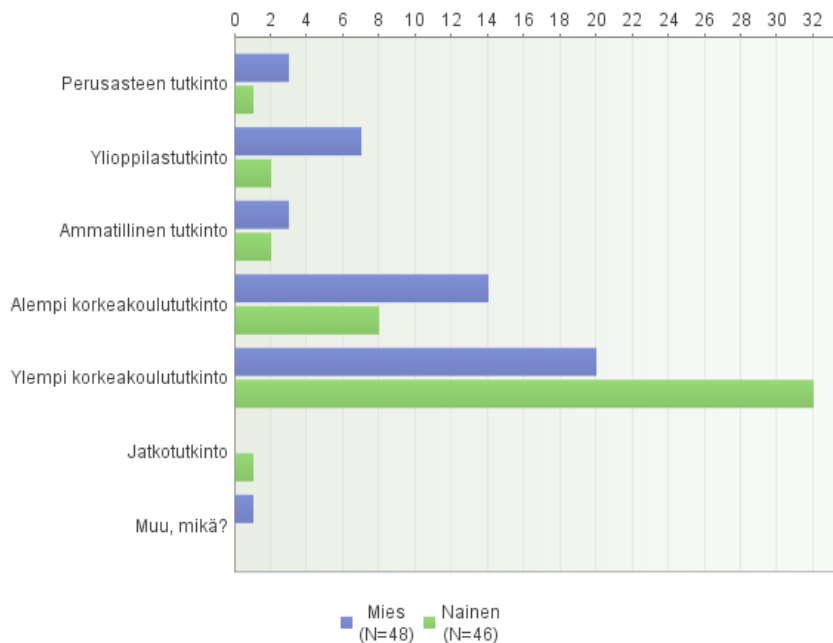
Sunklo toteutti keväällä 2017 jäsenkyselyn, jolla kerättiin tietoa yhdistyksen jäsenten kokemuksista liittyen työskentelyyn teatteri-, televisio-, elokuva- ja radioaloilla. Tässä raportissa käydään läpi keskeisimpiä kyselystä saatuja tuloksia. Kysymysten painopiste oli erityisesti syrjintään sekä toimeentuloon liittyvissä aiheissa. Vastaava kysely on jo toteutettu tai toteutetaan myös muiden pohjoismaiden sisarjärjestöissä. Suuri osa Sunklon kyselyn kysymyksistä noudatti Tanskassa jo toteutetun kyselyn kaavaa, jotta eri maissa saatuja tuloksia olisi myöhemmin mahdollista vertailla keskenään. Kysely toteutettiin verkkopohjaisesti Webropol-kyselytyökalulla.

Vastaajista

Kyselyyn vastasi 97 Sunklon jäsentä. Kyselystä saamamme tulokset eivät edusta Sunklon koko jäsenistön näkemyksiä, ja tiettyjen kysymysten kohdalla vastaajamäärät olivat turhan pieniä ollakseen kovin informatiivisia. Tulokset kuitenkin antavat arvokkaita suuntaviivoja jatkopohdinnolle. Kyselyyn annetuista vastauksista nousi esiin useita asioita, joihin on selvästi tärkeää kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Vastaajista 49 oli miehiä ja 48 naisia. Sukupuolijakauma oli siis hyvin tasainen, mutta miespuoliset vastaajat olivat iältään keskimäärin selvästi vanhempia kuin naiset. Naisilla suurin vastaajaryhmä olivat 31–40 -vuotiaat, kun taas miehillä painotus oli noin viidessäkymmenessä ikävuodessa. Näin ollen vastauksissa ilmenevät sukupuolierot voivat ajoittain sisältää myös eroja eri ikäryhmien vastauksissa. Vastaajat olivat pääosin korkeakoulututkinnon suorittaneita; naiset jonkin verran useammin kuin miehet, kuten kuvioista 1 ilmenee.

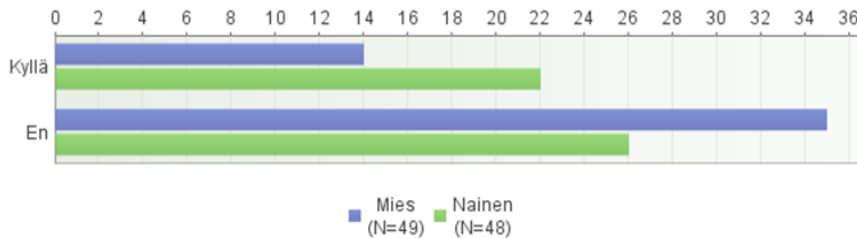
KUVIO 1. Vastaajien ylin suoritettu koulutusaste:

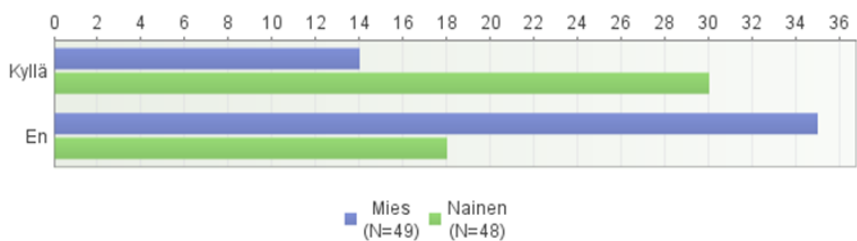
Miesvastaajista suurin osa (29 vastaajaa) oli viime vuosina työskennellyt teatterialalla. Myös naiset olivat eniten työskennelleet teatterissa (26), mutta naiset olivat miehiä selvästi enemmän työskennelleet myös televisio- ja elokuva-aloilla. Radion parissa oli työskennellyt vain pieni joukko (15) kaikista vastaajista. Työskentelyn jakautuminen eri aloille nähdään kokonaisuudessaan kuviosta 2. Kuviosta ei suoraan ilmene lukumäärää siitä, kuinka moni vastaajista oli työskennellyt useammalla kuin yhdellä edellä mainituista aloista, mutta alojen välistä sekoittumista oli vastauksissa joka tapauksessa suhteellisen paljon, varsinkin television ja elokuvan välillä. Naiset olivat yleisesti työskennelleet jonkin verran monialaisemmin kuin miehet.

KUVIO 2. Vastaajien työskentely eri aloilla viitenä viime vuotena. Millä aloilla vastaajat olivat ja millä he eivät olleet työskennelleet. Kuvio sisältää päällekkäisyyksiä:

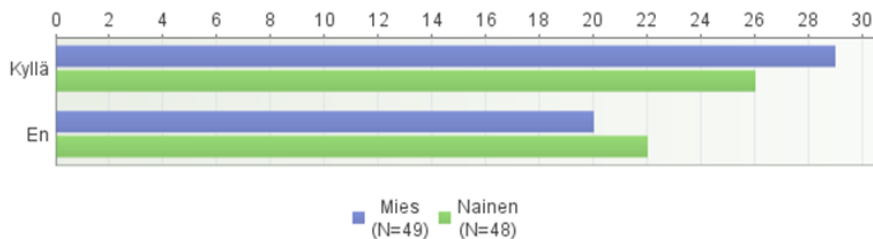
Elokuva-ala

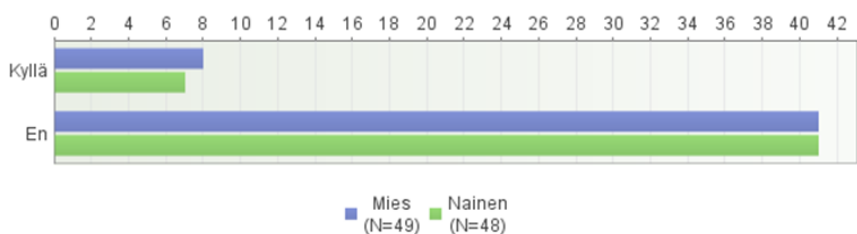
Televisioala

Teatteriala

Radioala

Niistä 25 vastaajasta, jotka olivat vähintään 61-vuotiaita tai tätä vanhempia, vain kaksi oli kirjoittanut elokuvia viiden viime vuoden aikana. Käsikirjoittajana television parissa heistä oli myös työskennellyt ainoastaan kaksi ja radiossa samaten kaksi. Sen sijaan 18 heistä oli viime vuosina työskennellyt teatterialalla. Kaikkein nuorimmilla kyselyyn vastanneilla ikäryhmillä, alle nelikymppisillä, painotus työskentelyssä oli ennen kaikkea televisiossa ja elokuvassa. Teatterin osuus jäi heillä jossain määrin pienemmäksi.

Kokemuksia syrjinnästä

Vastaajia pyydettiin rasti ruutuun -menetelmällä merkitsemään kokemansa syrjintä, joka oli perustunut heidän sukupuoleensa, etniseen taustaansa, ihonväriinsä, kielitaitoonsa, uskontoonsa, seksuaaliseen suuntautumiseensa, ikäänsä, fyysiseen tai psyykkiseen poikkeavuuteen tai vammaisuuteen, poliittiseen sitoutumiseen tai yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen taikka “muuhun, mihin?”. Näitä syrjintäkokemuksia kartoitettiin erillisesti suhteessa niin tuotantopäätöksiin, tukipäätöksiin kuin palkkiotasoihinkin. Sama kysymyspatteristo esitettiin erikseen teatterin, elokuvan sekä television osioissa.

Yksikään vastaajista ei ilmoittanut kokeneensa uskuntoon perustuvaa syrjintää tutkituilla aloilla. Kielitaitoon, etniseen taustaan, ihonväriin, seksuaaliseen suuntaukseen, fyysiseen tai psyykkiseen poikkeavuuteen tai vammaisuuteen taikka poliittiseen sitoutumiseen tai yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen perustuvasta syrjinnästä saimme vain yksittäisiä mainintoja. Kyselymme ei kuitenkaan täysin soveltunut mittaamaan moniin tällaisiin muuttujiin perustuvan syrjinnän yleisyyttä, koska emme tiedä kaikkien näiden muuttujien yleisyyttä koko vastaajajoukon keskuudessa. Mikäli tietyn väestöryhmän edustajia on vastaajien joukossa vain muutamia, niin silloin yksittäistenkin raportoitujen syrjintäkokemusten suhteellinen merkitys voi olla tutkitun asian kannalta suuri. Iän ja sukupuolen tiedämme kaikilta vastaajilta parhaiten ja näistä sukupuoli osoittautui syrjinnän osalta keskeiseksi seikaksi saaduissa vastauksissa.

Ilmoitettujen ikään perustuvan syrjinnän kokemusten osuus jäi melko pieneksi, mutta ikä oli silti sukupuolen jälkeen yleisin yksittäinen syrjintään liittynyt ominaisuus. Vanhimpiin ikäryhmiin kuuluneet vastaajat olivat pääasiallisesti työskennelleet viime vuosina teatterissa ja antoivat vain yksittäisiä mainintoja ikään perustuneesta syrjinnästä teatterin alalla. Muilla aloilla ei ollut työskennellyt iäkkäistä vastaajista kuin muutama henkilö, joten tältä osin mielekästä kuvaa oli mahdotonta muodostaa. Avoimeksi jäi, miksi television ja elokuvan parissa oli iäkkäistä ikäryhmistä työskennellyt niin paljon harvempi vastaaja kuin teatterin parissa. Onko iäkkäiden kirjoittajien vaikeampaa saada työskentelymahdollisuuksia tai tukia elokuva- ja televisioaloilla kuin teatterissa? Kyselyssämme eri aloja koskevat kysymysosiot avautuivat näkymään vain niille vastaajille, jotka ilmoittivat kyseisillä aloilla viime vuosina työskennelleensä, joten mikäli henkilö oli halunnut työllistyä tietylle alalle viime vuosina

siinä kuitenkin lainkaan onnistumatta, ei hänelle tarjoutunut kyselyssämme selvää mahdollisuutta pohtia syitä asiaan.

Nuorimpien ikäryhmien edustajat ilmoittivat myös jonkin verran kokemuksia ikäsyrynnästä. Kaikkein selvimmin tämä näkyi siinä, että niistä teatterialalla työskennelleistä vastaajista, jotka olivat korkeintaan 40-vuotiaita tai nuorempia, lähes kolmasosa ilmoitti kokeneensa palkkiotasoihin liittynyttä ikään perustunutta syrjintää teatterissa. Kokemattomuus myös mainittiin syrjinnän syyksi useammassa avoimessa vastauksessa eri puolilla kyselyä.

Keskeisimmäksi syrjintään liittyväksi teemaksi nousi kyselyssämme sukupuoli. Syrjintää ilmoittivat kokeneensa ennen kaikkea naiset ja ilmoitetut kokemukset syrjinnästä liittyivät valtaosin sukupuoleen. Selkein esimerkki kokemuksista sukupuoleen liittyvästä syrjinnästä ilmeni elokuva-alalta. Elokuvan parissa työskennelleistä naispuolisista kirjoittajista 50 % ilmoitti kokeneensa töiden saamiseen / tuotantopäätöksiin liittynyttä sukupuoleen perustunutta syrjintää, ja 36 % myös palkkiotasoihin liittynyttä sukupuoleen perustunutta syrjintää. Tämän lisäksi naisista 27 % ilmoitti kokeneensa “jotain muuta” annettujen vaihtoehtojen ulkopuolista sukupuoleen perustunutta syrjintää elokuva-alalla. Naiset kuvailivat kokemuksia esimerkiksi koko pitkän uran kestäneestä työttelystä ja vähättelevästä kohtelusta. Syrjinnän toisaalta katsottiin olevan suurelta osin myös piilevää ja moni piti vaikeana todentaa, milloin tarkalleen ottaen on kyse syrjinnästä ja milloin ei.

– – Oma kysymyksensä, joka sivuaa syrjintää, on alan portinvartijoiden tapa etsiä tarinoita, jotka ovat valkoisen, keskiluokkaisen cis-ihmisen näkökulmasta samastuttavia. Ja vieroksua tekijöitä, jotka eivät halua kertoa samoja intuitiivisesti tärkeiltä tuntuvia (katsojia miellyttäviä) tarinoita. (Mies, 31–40-vuotias)

Kysyessämme vastaajilta kutsutaanko heidät normaalisti mukaan kirjoittamaansa elokuvaa koskeviin neuvotteluihin, puolet vastanneista naisista ilmoitti, että heitä ei kutsuta. Miehistä samaan kysymykseen vastasi kieltävästi reilu kolmannes.

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore julkaisi vastikään Tarja Savolaisen toteuttaman selvityksen *Sukupuolten tasa-arvo elokuvatuotannossa. Julkisen rahan jakautuminen*. Selvityksen mukaan naisten ohjaamille elokuville ja naispuolisille elokuvataiteilijoille ohjautui vuosina 2011–2015 elokuvatuotantoon suunnatusta julkisesta rahoituksesta vain

neljannes. Selvitys tukee käsitystä siitä, että naisten kokemukset epätasa-arvosta ovat perusteltuja.

Elokuva-alan syrjintäkokemuksissa nousi esiin myös joitain kokemuksia yleisestä käsikirjoittajien syrjinnästä suhteessa muihin tekijäryhmiin alalla. Samaten muutamissa kommentteissa mainittiin omien oikeuksien puolustamisen ja kokemattomuuden olevan alalla joskus syrjintää aiheuttavia seikkoja. Kaikista kyselyyn vastanneista eri alojen käsikirjoittajista ja näytelmäkirjailijoista lähestulkoon neljäsosa, 23 %, ilmoitti, että heidän tekijänoikeuksiaan näytelmäkirjailijana tai käsikirjoittajana oli viiden viime vuoden aikana loukattu.

Televisioalan osalta luvut koetusta syrjinnästä olivat elokuvapuolta matalammat. Television parissa työskennelleistä naisista 23 % ilmoitti kokeneensa töiden saamiseen / tuotantopäätöksiin liittyvää sukupuoleen perustunutta syrjintää, ja 13% ilmoitti kokeneensa palkkiotasoihin liittyvää sukupuoleen perustunutta syrjintää. Satunnaisia mainintoja saimme myös ikäsyrjinnästä, freelancereiden jäämisestä televisioalalla ulkopuolisiksi sekä etnisyyteen tai ihonväriin perustuneesta syrjinnästä. Sukupuoleen perustunut syrjintä kuitenkin oli muita syrjinnän lajeja huomattavasti yleisempi. Saamamme kirjalliset kommentit olivat elokuva- ja televisio-osioiden kysymyksissä keskenään hyvin saman tyyppisiä. Naiset kertoivat muun muassa saaneensa ehdotuksia käsikirjoituksensa päähenkilön muuttamisesta mieheksi. Samaten erilaisia kokemuksia yleisestä naisten vähättelystä nousi esiin.

Näky muussa suhtautumisessa, yleisessä käytöksessä, toiveitani ei oteta vakavasti, muut meritoidaan ideoistani tai työstäni, minut sivuutetaan selvästi työnkuvaani liittyvistä asioista ja asiat päätetään ohitseni miehissäpäin etc. Ei tahallista tai ilkeämielistä, mutta sitä vain tapahtuu yhtenäin, kuin huomaamatta.
(Nainen, 41– 50-vuotias)

– – Miestekijä saa harjoitella, hän saa epäonnistua ja yrittää uudelleen. Mies palkataan esimerkiksi tv-puolella pääkirjoittajan asemaan lähes ilman kokemusta, kun taas naisella täytyy olla vaikuttava meriittilista ennen "pomon" asemaan kohoamista. (Nainen, 31– 40-vuotias)

Teatterialalla työskennelleistä naisista 23 % ilmoitti kokeneensa töiden saamiseen / tuotantopäätöksiin liittyvää sukupuoleen perustunutta syrjintää, ja 19 % ilmoitti kokeneensa palkkiotasoihin liittyvää sukupuoleen perustunutta syrjintää. Muutamia mainintoja teatterialan osalta saivat myös muun muassa ikäsyrjintä, seksuaaliseen suuntaukseen

perustunut syrjintä sekä syrjintä siksi, ettei henkilö kuulunut teatterialan verkostoihin. Oikeiden verkostojen ulkopuolelta käsin toimiminen ja suhteiden puuttuminen näyttäytyikin joillekin vastaajille haasteena.

Teatteri on ERITTÄIN verkostoitunut maailma, ihmiset tekevät töitä kavereidensa kanssa ja tilaavat tekstejä tutuiltaan. (Nainen, 61–70-vuotias)

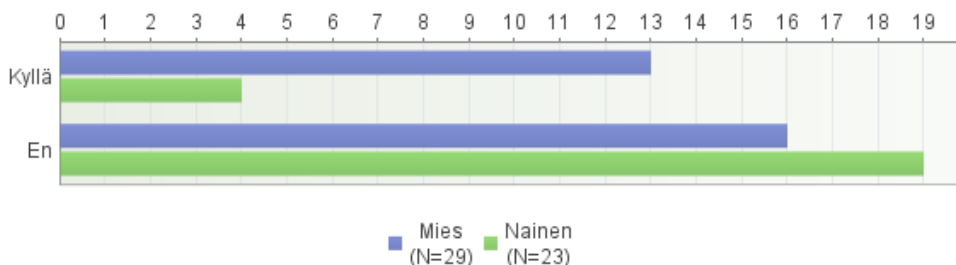
Yhteistyö on ollut hyvää, joskin olen kirjailijana jonkinlainen ulkokehälläinen teatterin vakiväkeen nähden. Usein unohtuu kommunikoida peruskäytäntöjä vieraillevalle friikulle, eikä itse välttämättä osaa kysyä, missä vaiheessa teatterissa tapahtuu produktion suhteen mitään. Markkinointipuoli tuntuu usein hankalalta. Asioita menee muistutteluista huolimatta väärin (esim. nimi tai kreditit) ja markkinointitilaisuuksista (joihin läsnäoloa toivotaan) ei muisteta kertoa ajoissa. (Nainen, 31–40-vuotias)

Muutama miesvastaajista myös koki, että heidän miehisiä näkökulmiaan pidetään nykyisin jo vanhentuneina.

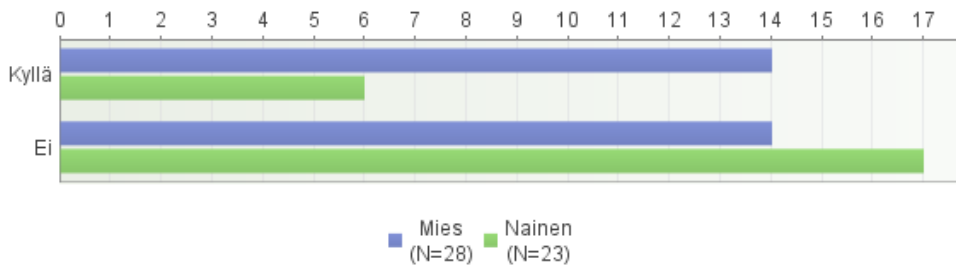
Minulla ei ole asiasta tietoa, mutta joskus on sellainen fiilis, että naiset saavat apurahoja helpommin kuin miehet. Olisi kiinnostavaa lukea tästä joku selvitys. Keski-ikäisten heteromiesten tekeleet koetaan kategorisesti epäkiinnostavina ja taantumuksellina, ihan sama mitä. (Mies, 41–50-vuotias)

Kuviosta 3 sekä kuviosta 4 nähdään, että miespuoliset vastaajat olivat naisia huomattavasti useammin istuneet teatterin hallinnollisissa elimissä, ja että heitä oli myös useammin pyydetty tai ehdotettu niihin. Asetelma näyttäytyy vahvasti miesvaltaisena myös silloinkin, jos sukupuolia verrataan keskenään eri ikäryhmien sisällä.

KUVIO 3. “Istutko tai oletko istunut teatterin hallinnollisissa elimissä?”

KUVIO 4. “Onko sinua pyydetty tai ehdotettu osallistumaan teatterin hallinnollisiin elimiin?”

Radiossa oli vastaajista työskennellyt 8 miestä ja 7 naista. Pääosin kyse oli kuunnelmien kirjoittamisesta yleisradiolle. Vastaajien kokemukset alalta olivat yleisesti ottaen jokseenkin positiivisia.

Hyviä, hyvä yhteistyö kehittämissä, dramaturgin apu, läsnäolo ja myötävaikuttaminen nauhoituksissa & jälkitöissä. (Mies, 51–60-vuotias)

Jonkin verran kuitenkin myös negatiivisesti varautuneita näkemyksiä esiintyi.

Odottamista, tuotantoon pääsyn vaikeutta ja odottamista. Arvaamattomuutta tilaajan taholta. (Nainen, 31–40-vuotias)

Elokuviin ja televisioon kirjoittamisesta

Vastaajien kokemukset elokuvaohjaajien kanssa työskentelystä viime vuosilta olivat pääosin positiivisia, vaikka varauksellisiakin kommentteja jonkin verran annettiin.

Numeroarvosanaksi asteikolla 1–5 (1 huonoin, 5 paras) elokuvaohjaajat saivat vastaajilta 3,6, joka oli selvästi parempi kuin tuotantoyhtiöiden ja tuottajien saamat arvosanat, mutta heikompi kuin arvosana yhteistyölle teatterien kanssa. Yleisvaikutelmaksi muodostui se, että yhteistyön toimiminen kenen tahansa uuden ihmisen kanssa on aina tapauskohtaista.

Kannustaisin kaikkia käsikirjoittajia löytämään ohjaajista muutaman työparin erityisesti elokuvan puolella. On kiva tehdä samaa elokuvaa alusta asti ja helpottaa kun rahoitusneuvotteluihin voi mennä työparin kanssa. (Nainen, 31–40-vuotias)

Kyselyyn vastanneiden kokemukset tuottajista ja tuotantoyhtiöistä sisälsivät selvästi enemmän tyytymättömyyttä kuin kokemukset ohjaajista. Käsikirjoittajien yleinen asema elokuva- ja televisioaloilla ilmeni monille vastaajille heikohkona ja tuotantoyhtiöt sekä tuottajat saivat tästä kritiikistä merkittävän osan. Numeroarvosanaksi asteikolla 1–5 tuottajille

annettiin 3,1 ja tuotantoyhtiöille 2,8. Naisten ja miesten antamat arvosanat eivät olennaisesti eronneet toisistaan. Lukuisissa kommentteissa kävi ilmi, että esimerkiksi sopimusten tekoon, palkkioihin ja aikatauluihin liittyviä asioita tuotantoyhtiöt eivät hoida vastaajien mielestä lainkaan riittävän hyvin.

Olen kirjoittanut vain yhden leffan, jossa kohtelu oli pääosin ala-arvoista, koska en antanut periksi minulle kuuluvista oikeuksistani. – – (Nainen, 31–40-vuotias)

Tuottajia on monenlaisia. Joillakin on koulutusta ja osaamista – osalla ei ole kumpaakaan. Epävarmuus ja lahjattomuus tekee prosesseista usein vaikeita. Lisäksi johtamistaitojen puute ja täydellinen ymmärtämättömyys käsikirjoittajan työstä vaikeuttavat asiointia. Sopimusneuvottelut ovat lähes poikkeuksetta painajaismaisia, koska ei tunnu olevan mitään, mikä sitoisi tuottajia. (Mies, 41–50-vuotias)

Ongelmat ovat ilmenneet sopimuksen teossa tai aikatauluissa. Alalla on edelleen sekava sopimuskäytäntö, eikä aloittelevalla tuottajalla ole välttämättä käsitystä, mitä käsikirjoittaja tekee/tarvitsee. Suurten tuotantoyhtiöiden kanssa voi olla ongelmana, ettei oma projekti saa tarpeeksi huomiota kiireiseltä tuottajalta; asiat etenevät liian hitaasti ja kun projektia edistetään, pitäisi olla valmista liian lyhyellä varoitusaajalla. (Nainen, 51–60-vuotias)

– – Tuottaja ei suostunut tekemään työsopimusta ennen kuin työt oli tehty ja kyllä, sen jälkeen oli helppo viedä uusintakorvaukset ja kaikki muu. Ja olisihan näitä lisää. Pääsääntöisesti kuitenkin näin: Minulla ei ole yli 20-vuotisen kirjoittajakokemuksen jälkeen hyviä kokemuksia tuotantoyhtiöistä, muutama ihan ok kyllä. – – (Mies, 41–50-vuotias)

Naispuoliset vastaajat kertoivat miehiä useammin kirjoittavansa niin television kuin elokuvienkin käsikirjoituksensa tilaustöinä. Miehet olivat naisia useammin kirjoittaneet alkuperäisaiheistaan. Naiset ilmoittivat miehiä useammin myös toimivansa elokuvissaan ainoana kirjoittajana. Elokuvia oli yleisestikin kirjoitettu verrattaen yksinäisesti, mutta televisioon käsikirjoituksia kirjoitettiin ennen kaikkea useamman kirjoittajan kesken. Nimenomaan naiset olivat työskennelleet usein useamman kirjoittajan kesken televisioon kirjoittaessaan. Kirjoittaessaan käsikirjoituksia yhteistyönä kirjoittajat olivat työskennelleet vaihtelevasti molempien sukupuolten edustajien kesken.

Elokuva-alan vastaajista noin puolet piti käsikirjoittajien saamaa näkyvyyttä elokuvatuotantojen tiedotuksessa ja markkinoinnissa sekä elokuvien saamassa huomiossa riittämättömänä.

Tiedotuksen suhteen saa koko ajan taistella, että käsikirjoittaja ylipäättään mainitaan. Vaikka leffaa on työstänyt pitkään ja ohjaaja on kiinnitetty viikkoa ennen tiedotustilaisuutta, niin kaikki kreditit annetaan heti ohjaajalle. Taistelin kyllä itse tieni tiedotustilaisuuteen, mutta jos ei koko ajan ole itse kärppänä, niin äkkiä tuotannosta unohtuu, että joku on ylipäättään kirjoittanut sen. (Nainen, 41–50-vuotias)

Teatterista ja näytelmien kirjoittamisesta

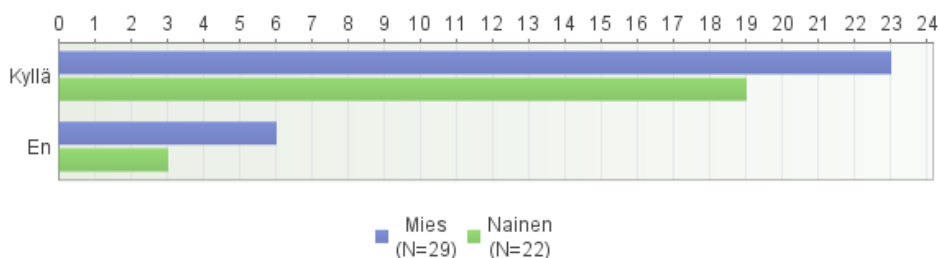
Näytelmäkirjailijat valtaosin pitivät teattereiden kanssa kokemaansa yhteistyötä hyvänä. Numeroarvosanaksi asteikolla 1–5 teattereille annettiin 3,7 ja teatteriohjaajille 3,8. Lähes puolet näytelmäkirjailijoista oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät teatterit ja ohjaajat tiedä mitä näytelmäteksteille saa tai ei saa tehdä. Dramaturgien vähyttä teattereissa myös harmiteltiin useassa kohdassa kyselyä.

Dramaturgin arvostusta pitää lisätä, teattereiden pitäisi palkata taiteellisia neuvonantajia tuomaan näkemystä. Taiteellinen konsultointi, sisällöt ja dialogi kunniaan. Raha ja markkinointi ovat toki tärkeitä, mutta olen nähnyt niin tyhjänpäiväistä toimintaa laitosteattereiden markkinointiosastoilla, että vähintään yhden ihmisen voisi niistä jokaisessa vaihtaa ja pitäisi vaihtaa dramaturgiin. Kulttuuri- ja taideviihämielisessä Suomessa keskitytään katsojalukuihin ja menestykseen, ei juurikaan sisältöihin. Dramaturgeja lisää. (Mies, 41–50-vuotias)

Kun työ hyväksyttiin tehtäväksi, niin kaikki hyvin. Vaikeinta on saada todellista kontaktia tilauksista päättäviin. (Mies, 51–60-vuotias)

Valtaosa kyselyyn vastanneista näytelmäkirjailijoista kertoi osallistuvansa näytelmiensä harjoituksiin. Tämä näkyy kuviosta 5. Osa vastaajista kertoi kokevansa näytelmäkirjailijan aseman teatterissa jossain määrin joskus ulkopuoliseksi, liittyen siihen, että näytelmäkirjailijan työstä suuri osa, ellei kaikki, on usein tehty jo ennen kuin moni muu teatteriesityksen tekijäjoukosta on edes osuuttaan aloittanut.

KUVIO 5. “Osallistutko omien näytelmiäsi harjoituksiin?”

Haluaisin joissain tapauksissa olla enemmän kuulolla: tuotantopalaverit on usein kirjailijalta ulkoistettu, mikä on välillä vähän outoa. Tuntuu hankalalta, että pitkään joutuu kannattelemaan yksin tuotantoa harteillaan (tilaustöissä) mutta kun tuotanto lähtee liikkeelle, kirjailijan läsnäololla ei ole merkitystä. (Nainen, 31–40-vuotias)

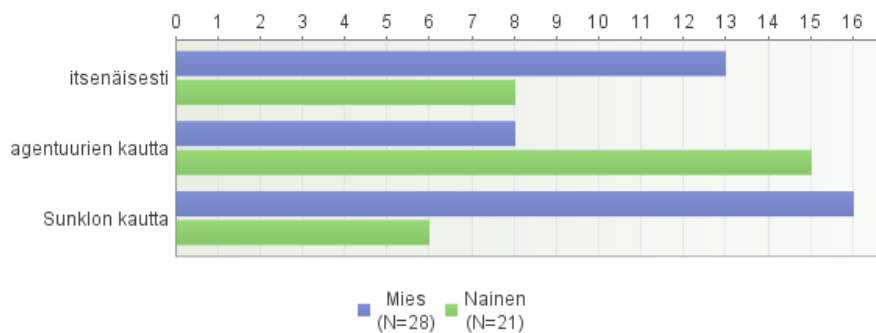
Teatterissa työskennelleistä vastaajista puolet oli saanut näytelmiään esitetyksi ulkomailla. Kokemukset näistä olivat olleet vastaajille positiivisia ja avartavia.

Monenlaisia kokemuksia, peruskokemus kuitenkin hyvin positiivinen: avaa omaa ajattelua ja oppii paljon nähdessään tekstinsä vieraalla kielellä eri kulttuurissa. (Nainen, 51–60-vuotias)

Sopimusjärjestelyistä, toimeentulosta ja tyytyväisyydestä

Kuvio 6 kuvaa sitä, miten teatterialalla toimineet vastaajat olivat solmineet sopimuksensa. Naiset olivat hyödyntäneet useammin agentuureja, miehet taas toimineet useammin itsenäisesti tai Sunklon kautta.

KUVIO 6. Vastaajien sopimusten solmiminen teatterialalla. Kuvio sisältää päällekkäisyyksiä:

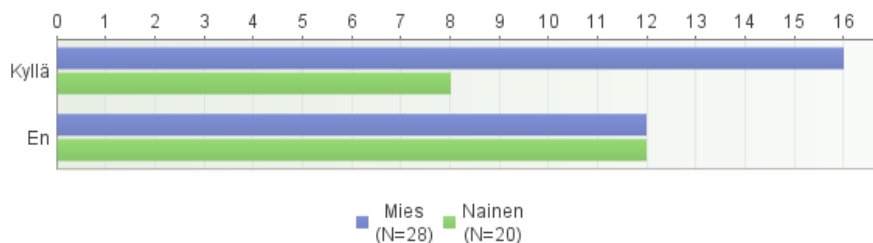
Kokemuksissa kaikui lievä kritiikki agentuurien passiivisuudesta. Niiden ei koettu markkinoivan näytelmiä kovin aktiivisesti.

Agentuurit eivät ole kuin kerran neuvotelleet minulle parempaa palkkiota, kuin se, jonka teatteri automaattisesti maksaa. Pidän tätä outona - haluan tukea agentuurien toimintaa, koska ne pitävät näytelmäkirjallisuutta näkyvissä ja pyrkivät myymään ulkomaille, mutta pidän outona, että kantaesitysten palkkioni pienenee, kun annan sen agentuurille, vaikka Suomessa useimmat sopimukset - ainakin kaikki minun - syntyvät niin, että teatteri pyytää minulta tekstiä tai tarjoan itse - eli agentuuri ei tee oikeastaan mitään kantaesitysten suhteen. Näytelmien jatkoedustamisesta maksan mielelläni. (Nainen, 51–60-vuotias)

Kama makaa hyllyllä. Ei niillä riitä aika eikä resurssit. (Mies, 51–60-vuotias)

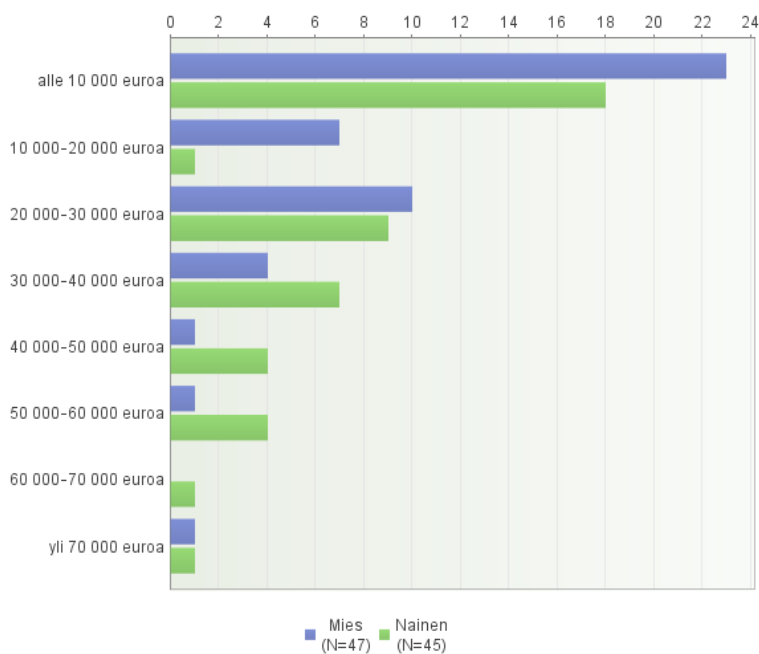
Kuviosta 7 nähdään, että miehet kokivat naisia useammin päässeensä itse määrittämään palkkionsa.

KUVIO 7. “Oletko sopimuksia tehdessäsi päässyt itse määrittämään palkkioitasi?”

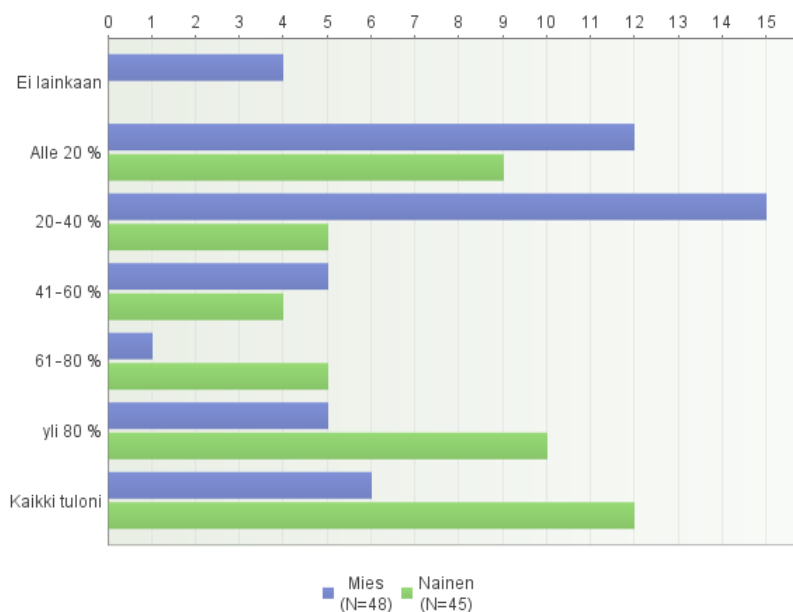
Kyselyn tuloja käsitteleviin kysymyksiin vastanneista vastaajista 45 % ilmoitti vuosituloikseen alle 10 000 euroa. Tämä ilmenee kuviosta 8.

KUVIO 8. Näytelmäkirjailijan/käsikirjoittajan työstä saadut vuositulot ennen veroja:

Vastaajista 87 % ilmoitti tekevänsä ammattiinsa liittyvää työtä ilman varmuutta korvauksesta “usein” tai “ajoittain”. Vastaajista 85 % ilmoitti omaavansa kausia, jolloin vastaaja ei saa tuloja työstään. Toimeentulo näinä kausina kertyi eri lähteistä, esimerkiksi säästöistä tai perheen tarjoamasta avusta. Kuviosta 9 huomataan, että merkittävä osa vastaajista ilmoitti tienävänsä näytelmäkirjailijan tai käsikirjoittajan työstään 20–40 % kaikista tuloistaan ja että toinen kookas ryhmä vastaajien kesken olivat ne vastaajat, jotka ilmoittivat tienävänsä yli 80 % kaikista tuloistaan näytelmäkirjailijan tai käsikirjoittajan työllä.

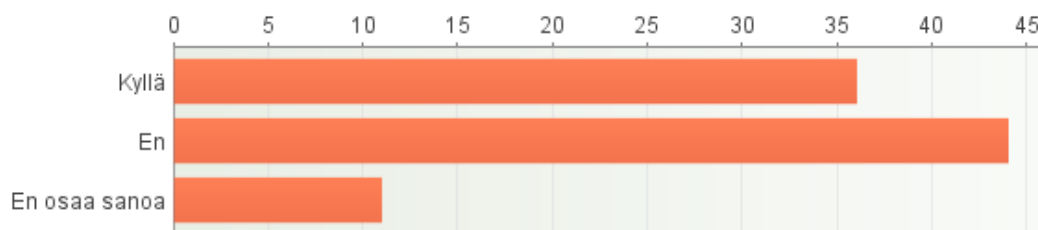
KUVIO 9. “Kuinka suuri osa kaikista tuloistasi liittyy työskentelyyn näytelmäkirjailijana/käsikirjoittajana?”

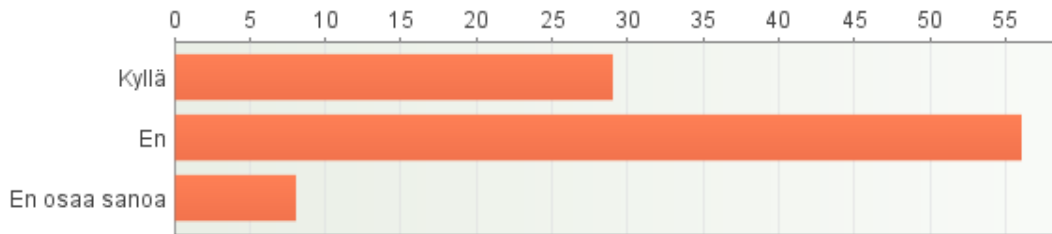
Palkkiot ovat surkeita verrattuna muuhun teatterialaan. Muut ovat myös ansiosidonnaisen sosiaaliturvan piirissä, paitsi näytelmäkirjailija. VOS-rahojen ulkopuolella eläminen on karua. Tilanne on karmea, ja ilman perheen ja suvun tukea näytelmäkirjailijan ammattia ei pysty harjoittamaan lainkaan. Kaupalliset kompromissit ovat monille itsestäänselvyys. (Nainen, 31–40-vuotias)

Sosiaaliturvaan liittyvät seikat herättivät laajalti huolta vastaajien keskuudessa. Seuraavat kuvat kertovat vastaajien suhteesta yhteiskunnan tukijärjestelmiin.

KUVIO 10. “Kuulutko yleisen työttömyysturvan piiriin?”

KUVIO 11. “Kuulutko ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin?”

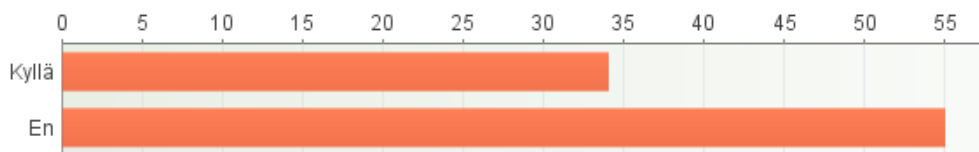
Naiset ilmoittivat miehiä selvästi useammin kokeneensa rakenteellisia haasteita heitä kohdanneiden työttömyysjaksojen aikana. Työn ja sosiaalisen turvan epävarmuus herätti vastaajissa paljon huolta. Vastaajilla oli runsaasti monenlaisia ikäviä kokemuksia epäselvästä byrokratiasta ja esimerkiksi yrittäjäksi tulkituksi tulemisesta.

Freelancer tietää usein enemmän kuin Kela/Mol -väki. Freelansereiden oikeuksista ja korvauksista jne ei ole paljoa tietoa. (Mies, 41–50-vuotias)

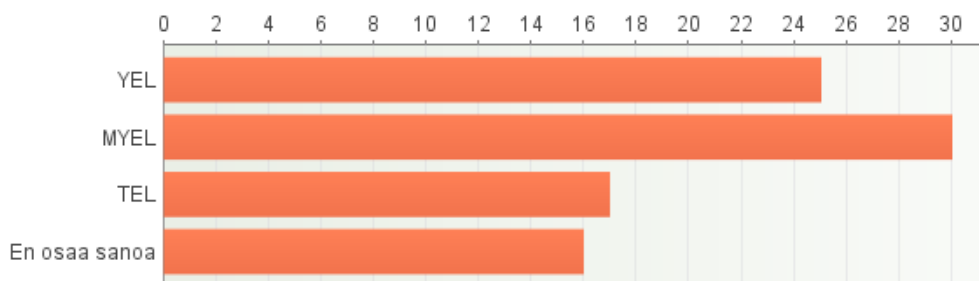
Työttömyyskorvauksen peruspäiväraha. Kirjoittajille juuri tämä kassattomuus on iso ongelma ja se, ettei tekijänoikeus kartuta mitään. (Nainen, 31–40-vuotias)

Pelkään, että minut määritellään yrittäjäksi, koska olen kirjailija myös, ja että sitä myöten ansiosidonnaisuuteni/työttömyysturvani evätään. (Nainen, 41–50-vuotias)

KUVIO 12. “Kuulutko asiakkaana johonkin työttömyyskassaan?”

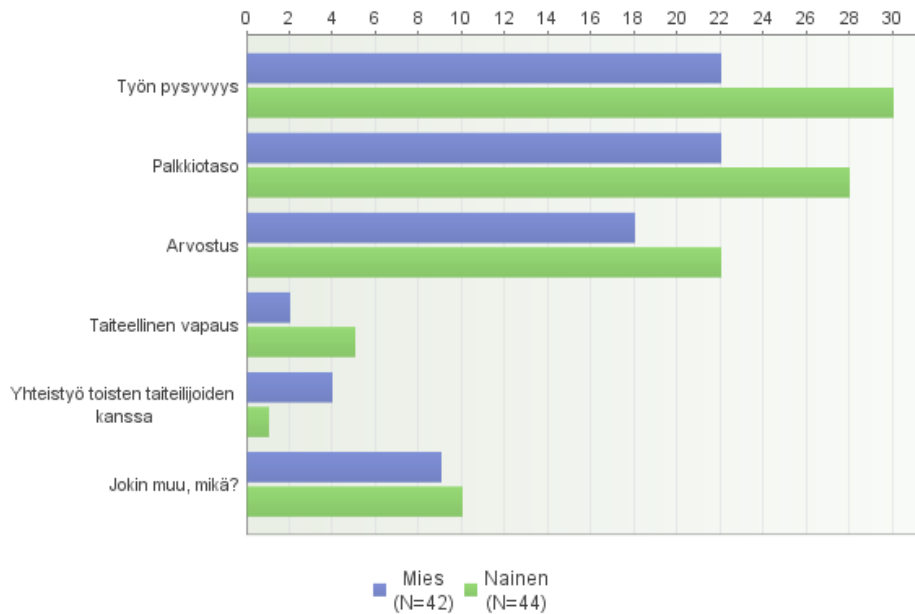
KUVIO 13. “Kuulutko johonkin eläkejärjestelmään?” Kuvio sisältää päällekkäisyyksiä:

Työn epäsäännöllisyys, pysyvyyden puute sekä puutteet työn palkkiotasossa ja arvostuksessa olivat kyselyyn vastanneille näytelmäkirjailijoille ja käsikirjoittajille eniten tyytymättömyyttä aiheuttaneita seikkoja heidän työssään. Tämä ilmenee kuviosta 14. Epävarmuus ja

turvattomuus nousivat esiin monissa kohdin eri puolilla kyselyä. Työtä tehtiin paljon ilman varmuutta korvauksesta ja tulot olivat epäsäännöllisiä. Palkkioiden huono ennakoitavuus koettiin stressaavana ja monipuolinen taistelu sosiaaliturvasta oli monelle vastaajalle hyvin tuttua.

KUVIO 14. Vastaajille eniten tyytymättömyyttä aiheuttaneet seikat heidän työssään. Kuvio sisältää päällekkäisyyksiä:

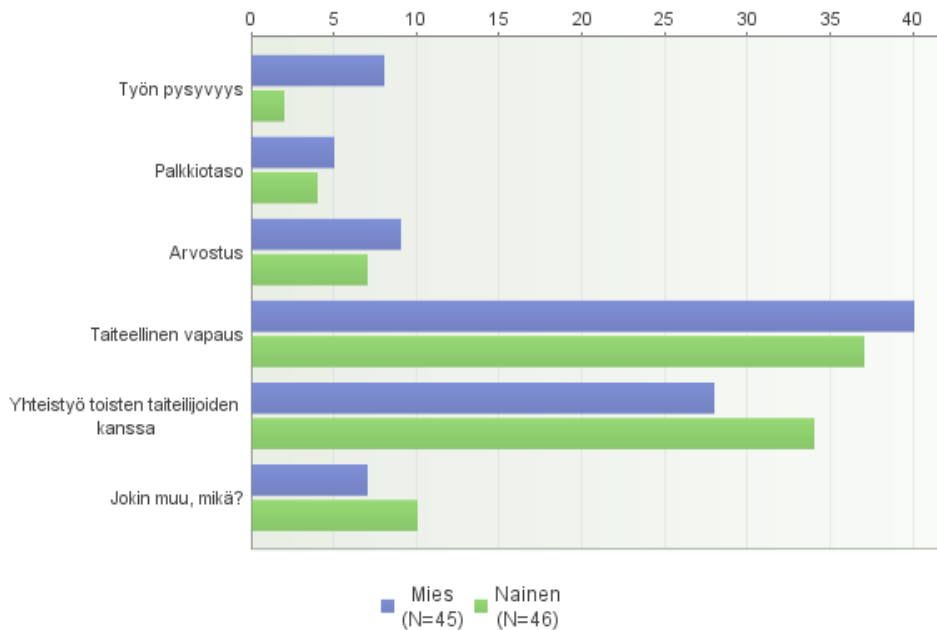

Tyytyväisimpiä, sitä vastoin, oltiin työssä koettuun taiteelliseen vapauteen ja yhteistyöhön toisten taiteilijoiden kanssa. Luovuus ja omista työajoista päättäminen mainittiin tärkeinä. Kirjoittaminen koettiin kutsumustyöksi.

Työ täyttää sisäisen tarpeen, jota mikään muu asia ei tee. (Nainen, 51–60-vuotias)

Että saa kirjoittaa työkseen. (Nainen, 41–50-vuotias)

KUVIO 15. Asiat, joihin vastaajat olivat työssään tyytyväisimpiä. Kuvio sisältää päällekkäisyyksiä:

Tästä eteenpäin

Vastaajat pitivät näytelmäkirjallisuuden kehittämistä sekä näytelmäkirjailijoiden ja käsikirjoittajien aseman edistämistä vastauksissaan tärkeinä kun kysyimme heiltä tulevaisuuden haasteista ja kehitysajatuksista. Haasteita vastaajat näkivät tulevan monelta suunnalta. Haasteista yleisimpänä mainittiin kirjoittajien kunnollisen palkkiotason turvaaminen. Uusiin teksteihin, uusiin muotoihin ja uusiin yleisöihin panostamista pidettiin myös tärkeänä muuttuvassa maailmassa. Kirjoittajille toivottiin samaten enemmän näkyvyyttä, jotta ymmärrys hyvin tehdyn tekstin merkityksestä ja sitä kautta työn arvostus voisi kasvaa. Näytelmälukutaidon merkitystä korostettiin vastauksissa myös ja käsikirjoittajien osalta mainittiin esimerkiksi Tanskan malli, jossa käsikirjoituksen merkitys nähdään tärkeänä ja laatuun panostetaan. Myös VOS-järjestelmän muuttuminen herätti kirjoittajissa toiveita ja pelkoja uudelta tulevaisuudelta, jota ei vielä tunneta. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että vastaajat peräänkuuluttivat lisää rahoitusta ja kaikenlaisia uusia kokeiluja kirjoittamisen aseman edistämiseksi.

Näytelmien saatavuus ja lukeminen ovat keskeiset kysymykset kirjailijan aseman parantamiseksi. Näytelmät tulisi saada kaikkien luettavaksi maksutta (looking at you, naytelmat.fi) ja kaikin mahdollisin tavoin edistää näytelmistä käytävää keskustelua (nimenomaan luettuina). Esim. keskustelutilaisuuksia, Lukukeskus jne. (Nainen, 31–40-vuotias)

Lopuksi

Suomalaisten käsikirjoittajien ja näytelmäkirjailijoiden elämä vaikuttaa tämän kyselytutkimuksen perusteella sisältävän paljon epävarmuutta ja turvattomuutta toimeentulon jatkuvuuden kannalta. Samalla lukuisat ilmi tulleet huonot kokemukset suomalaisista tuotantoyhtiöistä huolettavat. Omista oikeuksista kiinni pitämisen ei kuuluisi tuottaa ongelmia millään alalla. Entistä parempia käytäntöjä olisi siis vihdoin syytä kehittää. Jäsenkyselyn tulosten perusteella myös sukupuolten välinen tasa-arvo näyttää valitettavasti yhä vuonna 2017 olevan paljon kauempana kuin pitäisi. Sukupuoleen liittyvästä syrjinnästä kuten muistakin syrjinnän muodoista ja tasa-arvoon liittyvistä kysymyksistä on ehdottoman tärkeää kerätä lisää tietoa ja pitää mahdollisimman kovaa ääntä. Tasa-arvo ei ole asia, josta voidaan tinkiä.